

Vasikate heaolu ja elujõulisuse hindamise abivahend Millal kutsuda veterinaar?

Kristi Männamets, DVM

Sisukord

- Miks elujõulisuse hindamine oluline?
- Vastsündinud vasika elujõulisuse hindamine
 - 9 vaatlustunnust
- Millal kutsuda loomaarst?
- Vastsündinud vasika lähivaatlus
- Kuidas parandada elujõulisust?

Miks on elujõulisuse hindamine oluline?

- Oluline teada, millal vasikas vajab kõrvalist abi
- Eesmärk – minimaalne (<5 %) surnultsündide arv
 - 0-24 tundi sünnist
 - Heaolu parandamine → elujõulise vasika sünd
- Kehva elujõuga vasikas -> vähenenud produktiivsus
 - Väiksem juurdekasv
 - Vastuvõtlikum haigustele
 - Suurem suremus
- Elujõuline vasikas – suudab esimeste elutundide jooksul tõusta, kõndida emani, leida üles nisad ning imeda
 - Eesmärk – esimestel elutundidel ternespiimaga saadud passiivne immuunsus!
- Elujõulisuse skoorimise tabel koostatud
 - 9 vaadeldavat tunnust
 - Paarikümne meetri pealt

Vastsündinud vasika elujõulisuse hindamine

Elujõulisus:

Skoor 0 – ideaalne

Skoor 1 - 4 – väga hea

Skoor 5 - 9 – hea

Skoor 10 - 13 – kehv

Skoor 14 - 18 – väga halb

Skoor	0 - normaalne	1 - jälg	2 – eralda/konsulteeriloomaarstiga	Hinne
Poegimine	Kerge. Ilma abita	Mööduka abiga	Raske. Vet. abi (keisrilõige)
Hingamine	Ühes rütmis, kinnise suuga	Ebaregulaarne VÕI suu lahti hingamine	Ebaregulaarne JA suu lahti õhu ahmimine
Karvastiku välimus	Lootevedelikuga koos	Osaliselt kaetud mekooniumiga	Üleni mekooniumiga kaetud, k.a peapiirkond
Peapiirkonna turse	Puudub	Pea ja keel möödukalt turses, kuid ei sega imemist	Pea ja keel tugevalt turses ning ei saa imeda
Pea asend	Pea püsti	Pea vahepeal püsti	Ei tõsta pead ise
Rinnakule ajamine	Ajab ennast rinnakule 5 minutit pärast sündi	Rinnakule ajamine toimub poole tunni jooksul pärast sündi	Jäab külili lamama
Püsti seismine	Üritab püsti tulla viieteist minuti jooksul pärast sündi. Tund aega pärast sündi seisab jalgadel	Üritab püsti tulla hiljem kui viieteist minuti jooksul. Seisab jalgadel paari tunni jooksul pärast sündi.	Ei ürita püsti tulla viieteist minuti jooksul ning ei tõuse püsti ka mitu tundi pärast sündi.
Imemine	Imeb kahe tunni jooksul pärast sündi	Imemine toimub kahe kuni nelja tunni jooksul pärast sündi.	Ei ürita imeda pärast nelja tundi.
Varvastepainutaja kontraktuur (esijalad)	Kõnnib täis tallal	Vahepeal kõnnib sõrgatsite/randmete peal, kuid suudab ennast korrigeerida	Kõnnib kogu aeg sõrgatsite/randmete peal
Kokku skoor:			

1. Poegimine

- Oluline selleks, et teada saada kaua vasikas viibis sünnitusteedes
 - Normaalne avanemisjärk 2 - 6 h
 - Algab kõhupressidega
 - Lõppeb lootekoti lõhkemisega
 - Normaalne väljutusjärk 0,5 - 4 h
 - Vasikas sünnitusteedes
 - Lõppeb loote väljutamisega
- Kerge
 - Ilma abita
- Mõõduka abiga
 - Käte jõuga abistamine
- Raske
 - Mehhaaniline abi
 - Veterinaarabi või keisrilõige

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteer loomaarstiga
Poegimine	Kerge. Ilma abita	Mõõduka abiga	Raske. Vet. abi (keisrilõige)

2. Hingamine

3. Karvastiku välimus

- Hingamine

- Lootevedelikku ahminud

- Rägivad hingamisel
 - Üritab välja köhida, keel suust väljas
 - Aspiratsiooni pneumoonia oht; lämbumise oht

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteer loomaarstiga
Hingamine	Ühes rütmis, kinnise suuga	Ebaregulaarne VÕI suu lahti hingamine	Ebaregulaarne JA suu lahti õhu ahmimine

- Karvastiku välimus

- Mekooniumi eritus (stressireaktsioon)

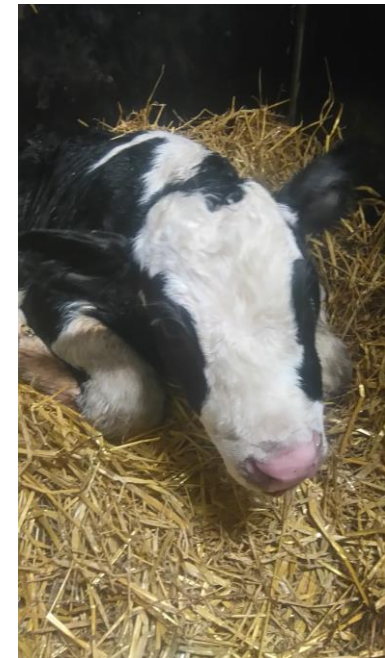
- Liiga kaua sünnitusteedes -> hüpoksia
 - Aspiratsiooni pneumoonia oht; lämbumise oht

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteer loomaarstiga
Karvastiku välimus	Lootevedelikuga koos	Osaliselt kaetud mekooniumiga	Üleni mekooniumiga kaetud, k.a peapiirkond

4. Peapiirkonna turse

- Liiga kaua sünnitusteedes
- Kriitiline kui pea ja keel turses
- Ei saa imeda -> sondeerimise vajadus

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteerri loomaarstiga
Peapiirkonna turse	Puudub	Pea ja keel mõõdukalt turses, kuid ei sega imemist	Pea ja keel tugevalt turses ning ei saa imeda

5. Pea asend

6. Rinnakule ajamine

- Vahetult peale ema lakkuma hakkamist
- Rinnakul kergem hingata

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteeeri loomaarstiga
Pea asend	Pea püsti	Pea vahepeal püsti	Ei tõsta pead ise
Rinnakule ajamine	Ajab ennast rinnakule 5 minutit pärast sündi	Rinnakule ajamine toimub poole tunni jooksul pärast sündi	Jäab külili lamama

7. Püsti seismine

8. Imemine

- Eesmärk võimalikult kiiresti ema alla imema saada
 - Probleemsetel (düstookia) vasikatel võtab kauem aega

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteer loomaarstiga
Püsti seismine	Üritab püsti tulla viieteist minuti jooksul pärast sündi. Tund aega pärast sündi seisab jalgadel	Üritab püsti tulla hiljem kui viieteist minuti jooksul. Seisab jalgadel paari tunni jooksul pärast sündi.	Ei ürita püsti tulla viieteist minuti jooksul ning ei tõuse püsti ka mitu tundi pärast sündi.
Imemine	Imeb kahe tunni jooksul pärast sündi	Imemine toimub kahe kuni nelja tunni jooksul pärast sündi.	Ei ürita imeda pärast nelja tundi.

9. Varvastepainutaja kontraktuurid

- Pärilikud faktorid, emakasisesed väärasetused, suhteliselt suur loode
 - Enamasti randme või sõrgatsi piirkonnas, esijalgadel
- Vasikas ei suuda ise ema alla minna
- Enamasti paranevad ise
 - Raskematel juhtudel vajalik lahastamine

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteeri loomaarstiga
Varvastepainutaja kontraktuur (esijalad)	Kõnnib täis tallal	Vahepeal kõnnib sõrgatsite/randmete peal, kuid suudab ennast korrigeerida	Kõnnib kogu aeg sõrgatsite/randmete peal

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteer loomaarstiga	Hinne
Poegimine	Kerge. Ilma abita	Mööduka abiga	Raske. Vet. abi (keisrilõige)
Hingamine	Ühes rütmis, kinnise suuga	Ebaregulaarne VÕI suu lahti hingamine	Ebaregulaarne JA suu lahti õhu ahmimine
Karvastiku välimus	Lootevedelikuga koos	Osaliselt kaetud mekooniumiga	Üleni mekooniumiga kaetud, k.a peapiirkond
Peapiirkonna turse	Puudub	Pea ja keel mõõdukalt turses, kuid ei sega imemist	Pea ja keel tugevalt turses ning ei saa imeda

Kutsu loomaarst, kui koguskoor on 14 või enam.

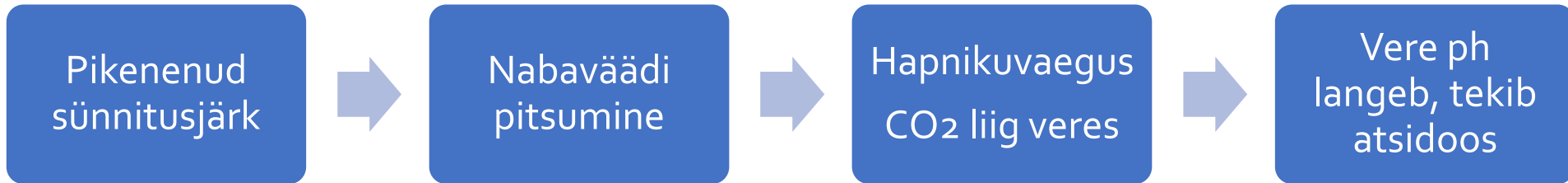
Rinnakule ajamine	Ajab ennast rinnakule 5 minutit pärast sündi	Rinnakule ajamine toimub poole tunni jooksul pärast sündi	Jääb küllali lamama
Püsti seismine	Üritab püsti tulla viieteist minuti jooksul pärast sündi. Tund aega pärast sündi seisab jalgadel	Üritab püsti tulla hiljem kui viieteist minuti jooksul. Seisab jalgadel paari tunni jooksul pärast sündi.	Ei ürita püsti tulla viieteist minuti jooksul ning ei tõuse püsti ka mitu tundi pärast sündi.
Imemine	Imeb kahe tunni jooksul pärast sündi	Imemine toimub kahe kuni nelja tunni jooksul pärast sündi.	Ei ürita imeda pärast nelja tundi.
Varvastepainutaja kontraktuur (esijalad)	Kõnnib täis tallal	Vahepeal kõnnib sõrgatsite/randmete peal, kuid suudab ennast korrigeerida	Kõnnib kogu aeg sõrgatsite/randmete peal

Kokku skoor:

.....

Millal kutsuda loomaarst?

- 1. Skoor >14
 - Nõrga vasika sündroom e. „Dummy calf“
 - Atsidoosi oht -> võib vajada vedelikteraapiat!!! NB LOOMAARST!

- Atsidoosi tunnused vastsündinud vasikal:
 - Loidus, ei hakka imema
 - Madal rektaaltemperatuur
 - Tumedad limaskestad
 - Lihastoonuse puudumine
- 2. Vasikas ei suuda ise ternespiima juua -> sondeerimine

Lähivaatlus

- 4 tunnust
- Kui õnnestub vasikale läheneda
- Kui peab abistama
- Skoor 0 – ideaalne
- Skoor 1-4 - hea
- Skoor 5– 8 - kehv

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteeeri loomaarstiga
Imemisrefleks (puhas näpp suhu)	Tugev	Nõrk	Puudub
Igeme limaskestad	Ühtlaselt roosad 	Rant igemepiiril 	Tumelilla rant igemepiiril
Jäseme äratõmberefleks (sõrgade vahelt tugev pigistus)	Tugev, tõmbab jala koheselt ära	Nõrk	Puudub
Naba desinfitseerimine	Tehtud alkoholipõhise joodiga	Tehtud veebaasil joodiga, loodusliku vahendiga või antibiootikumi sisaldava spreiga	Ei tehtud

- Imemisrefleks
 - Kui „Dummy calf“ siis ei taha/ei oska imeda või lihtsalt nämmutavad
- Limaskestad
 - Tume/sinine limaskest viitab hapnikupuudusele veres

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteeri loomaarstiga
Imemisrefleks (puhas näpp suhu)	Tugev	Nõrk	Puudub
Igeme limaskestad	Ühtlaselt roosad 	Rant igemepiiril 	Tumelilla rant igemepiiril

- Äratõmberefleks
 - Vähe uuritud
- Naba deso!
 - Oluline takistada bakterite sattumist vereringesse
 - Otsetee kõhunõonde
 - Haiguste ennetus

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteerri loomaarstiga
Jäseme äratõmberefleks (sõrgade vahelt tugev pigistus)	Tugev, tõmbab jala koheselt ära	Nõrk	Puudub
Naba desinfitseerimine	Tehtud alkoholipõhise joodiga	Tehtud veebaasil joodiga, loodusliku vahendiga või antibiootikumi sisaldava spreiga	Ei tehtud

Lähivaatlus

- Normaalne vastsündinud vasika temperatuur – $38,5 - 39,5 \text{ C}^\circ$
(hakkab langema peale sündi ning edasi normaalne temperatuur $38,0 - 39,0 \text{ C}^\circ$)
- Normaalne vasika südamesagedus – 80 -120 korda minutis, ühtlane rütm
- Normaalne vasika hingamissagedus – 15-30 korda minutis, ühtlane rütm

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteeeri loomaarstiga	Hinne
Poegimine	Kerge. Ilma abita	Mööduka abiga	Raske. Vet. abi (keisrilõige)
Hingamine	Ühes rütmis, kinnise suuga	Ebaregulaarne VÕI suu lahti hingamine	Ebaregulaarne JA suu lahti õhu ahmimine
Karvastiku välimus	Lootevedelikuga koos	Osaliselt kaetud mekooniumiga	Uleni mekooniumiga kaetud, k.a peapiirkond
Peapiirkonna turse	Puudub	Pea ja keel mõõdukalt turses, kuid ei sega imemist	Pea ja keel tugevalt turses ning ei saa imeda
Pea asend	Pea püsti	Pea vahepeal püsti	Ei tõsta pead ise
Rinnakule ajamine	Ajab ennast rinnakule 5 minutit pärast sündi	Rinnakule ajamine toimub poole tunni jooksul pärast sündi	Jääb külili lamama
Püsti seismine	Üritab püsti tulla viieteist minuti jooksul pärast sündi. Tund aega pärast sündi seisab jalgadel	Üritab püsti tulla hiljem kui viieteist minuti jooksul. Seisab jalgadel paari tunni jooksul pärast sündi	Ei ürita püsti tulla viieteist minuti jooksul ning ei tõuse püsti ka mitu tundi pärast sündi
Imemine	Imeb kahe tunni jooksul pärast sündi	Imemine toimub kahe kuni nelja tunni jooksul pärast sündi	Ei ürita imeda pärast nelja tundi
Varvastepainutaja kontraktuur (esijalad)	Kõnnib täis tallal	Vahepeal kõnnib sõrgatsite/randmete peal, kuid suudab ennast korrigeerida	Kõnnib kogu aeg sõrgatsite/randmete peal
Kokku skoor:			

Elujõulisus:

Skoor 0 – ideaalne

Skoor 1 - 4 – väga hea

Skoor 5 - 9 – hea

Skoor 10 - 13 – kehv

Skoor 14 - 18 – väga halb

Kutsu loomaarst, kui koguskoor on 14 või enam.

Lähiskooring:

Normaalne vastsündinud vasika temperatuur – 38,5 – 39,5 C° (hakkab langema peale sündi ning edasi normaalne temperatuur 38,0 - 39,0 C°)

Normaalne vasika südamesagedus – 80 -120 korda minutis, ühtlane rütm.

Normaalne vasika hingamissagedus – 15-30 korda minutis, ühtlane rütm.

Skoor	0 - normaalne	1 - jälgi	2 – eralda/konsulteeeri loomaarstiga
Imemisrefleks (puhas näpp suhu)	Tugev	Nõrk	Puudub
Igeme limaskestad	Ühtlaselt roosad 	Rant igemepiiril 	Tumelilla rant igemepiiril
Jäseme äratõmberefleks (sõrgade vahelt tugev pigistus)	Tugev, tõmbab jala koheselt ära	Nõrk	Puudub
Naba desinfitseerimine	Tehtud alkoholipõhise joodiga	Tehtud veebaasil joodiga, loodusliku vahendiga või antibiootikumi sisaldava spreiga	Ei tehtud

• Skoor 0 – ideaalne

• Skoor 1-4 - hea

• Skoor 5– 8 - kehv

Kuidas parandada vasika elujõulisust?

- Poegimise jälgimine!
 - Õigeaegne abi andmine
 - Kui lehm on rahutu kauem kui 4 - 6 tundi ning ei alusta sünnitegevust
 - Kui 2 tundi pärast lootekoti lõhkemist/nähtavale tulekust ei ole edasiminekut
 - Kui vasika jalad ja nina on näha, kuid vasikas ei ole ära sündinud pärast kahte tundi
 - Kui lehmäl või vasikal on stressi tunnused (keel paistes, mekooniumi eritus, veritsus päarakust, jõuetus)
 - Kui kahtlustad, et vasikas on ebanormaalses asendis
- Ternespiima sondimine
 - Tagab passiivse immuunsuse
 - Annab energiat termoregulatsiooniks
- Elustamine, hingamise stimuleerimine, soojendamine, naba deso
- Valu vaigistamine?

A photograph of a brown and white cow with horns standing in a lush green field. The cow is looking directly at the camera. It has yellow identification tags in its ears, one of which clearly shows the number '0092'. The background is a soft-focus green field.

Täna kuulamast!

Eesti Maaülikool